

رویکرد حقوق بین‌الملل در خصوص تعهدات دولت‌ها در کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای برای نیل به اهداف مبارزه با تغییر اقلیم جهانی

چکیده

تعهدات دولت‌ها در زمینه کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای تاکنون چندان مؤثر نبوده و انتشار گازهای گلخانه‌ای همچنان در حال افزایش است. در چنین شرایطی ارائه رویکرد تعهد حقوقی دولت‌ها برای کاهش مخاطرات زیست‌محیطی مرتبط با تولید گازهای گلخانه‌ای، باید به گونه‌ای باشد که درک جدیدی از آسیب‌های زیست‌محیطی ارائه دهد و به کشف جایگزین‌های پایدار، اخلاقی و عادلانه کمک کند. به‌طور قطع در آلودگی‌های محیط‌زیستی و گرمایش جهانی، اقدامات دولت‌ها و انتشار گازهای گلخانه‌ای توسط آن‌ها، کره خاکی را به سوی نابودی کامل پیش خواهد برد؛ بنابراین ارائه رویکردی برای تعهد دولت‌ها در قبال مخاطرات زیست‌محیطی گازهای گلخانه‌ای با مسئول دانستن دولت، بسیار ضروری است. پرسش اساسی در پژوهش حاضر این است که برای رسیدن به اهداف مبارزه با تغییرات اقلیم جهانی، دولت‌ها چه تعهدی در کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای دارند و این تعهد از منظر حقوقی تا چه میزان الزام‌آور می‌باشد. به سبب پاسخ به این پرسش، فرض را بر این می‌گذاریم که برای دستیابی به اهداف مبارزه با تغییرات اقلیم جهانی؛ تعهدات خاصی بر دوش دولت‌ها تحمیل شده است تا میزان گازهای گلخانه‌ای تولیدشده را در مقایسه با گذشته کاهش دهند.

واژگان کلیدی: تعهدات دولت‌ها، تغییر اقلیم جهانی، تولید گازهای گلخانه‌ای، محیط‌زیست، مسئولیت بین‌المللی.

مقدمه

حقوق بین‌الملل محیط‌زیست، از شاخه‌های نو پیدای حقوق بین‌الملل است که پس از احساس خطر جامعه جهانی در خصوص تغییرات اقلیمی به وجود آمد و به سرعت با تدوین معاهدات متعدد بین‌المللی، جایگاه خود را در میان سایر موضوعات حقوق بین‌الملل تثبیت نمود.^۱ از آنجایی که تأثیرات تغییرات آب و هوایی در سرتاسر جهان، متفاوت است و آسیب‌پذیری ملی هر کشوری در قبال این تغییرات یکسان نخواهد بود، هر کشور بسته به پیشینه اقتصادی خود، گزینه‌های مختلفی برای دفع تأثیرات منفی این تغییرات دارد. با توجه به آمادگی و آسیب‌پذیری کشورها در برابر تأثیرات احتمالی، باید تصمیماتی برای کاهش پیامدهای آب و هوایی اتخاذ شود.^۲ یکی از ضرورت‌های موجود در ساحت بحث‌های حقوقی، یافتن مبانی متقن و قابل‌اتکا برای چالش‌های فرا روی مسائلی مثل تخریب محیط‌زیست و تغییرات اقلیمی است.^۳ یکی از مسائل پیرامون عملکرد اشخاص حقوق خصوصی، نقض تعهدات و الزامات زیست‌محیطی آنهاست که گاه ضررها و خسارات جبران‌ناپذیری به جا می‌گذارد. این مشکل، یکی از نگرانی‌های کشورهای در حال توسعه، به‌عنوان کشورهای سرمایه‌پذیر بوده و هست.^۴ پیامدهای گوناگون تغییرات آب‌وهوا به سرعت در حال افزایش است و بیشترین تأثیرات منفی آن بر روی مردم فقیر و حاشیه‌نشین هر کشوری می‌باشد. این وضعیت، نابرابری‌های بشری موجود را بیشتر و آسیب‌پذیرتر ساخته است چراکه این جوامع به دلیل فقر، کمتر قادر به انطباق

---

^۱ هادی حاج زاده، «تحلیلی بر الزامات حقوقی مقابله با تغییرات اقلیمی از منظر معاهدات بین‌المللی و قوانین داخلی»، پژوهش‌های تغییرات آب و هوایی، شماره ۲، (۱۳۹۹)، ص ۵۵.

^۲ Doris Klingelhöfer & Ruth Müller & Markus Braun & Dorte Bruggmann & David A. Groneberg, "Climate change: Does international research fulfill global demands and necessities?", *Environmental Sciences Europe*, Vol. 32, No. 137, (2020), at 1.

^۳ علی محمد حکیمیان و حسین جاور و حسین هوشمند فیروزآبادی و حسن نقدیان، «امکان‌سنجی استفاده از قاعده احترام به‌عنوان مبنای ضمان ناشی از صدمه به محیط‌زیست»، *مجله تعالی حقوق*، شماره ۱، (۱۴۰۰)، ص ۸۲.

^۴ محمدعلی خورسندیان و یاشار طاهری، «نقش اشخاص حقوق خصوصی در الزامات و تعهدات زیست‌محیطی دولت‌ها در پرتو حقوق بین‌الملل محیط‌زیست»، *مجله تعالی حقوق*، شماره ۴، (۱۴۰۰)، ص ۱۳۴.

با وضعیت موجود هستند و این امر باعث شده که موضوع تغییرات آب و هوا و حقوق بشر بیشتر در هم تنیده شوند، زیرا پیامدهای تغییرات آب و هوا باعث افزایش تشدیدات حقوق بشر گردیده است. در این میان قوانین حقوق بشری موجود بهترین پاسخ جهت رسیدگی به این چالش و برقراری عدل و انصافی است که در اثر پیامدهای تغییرات آب و هوایی در حال از بین رفتن می‌باشد.^۱ از گازهای گلخانه‌ای به‌عنوان اصلی‌ترین عامل تغییرات اقلیم و گرمایش جهانی نام برده می‌شود.^۲ بر اساس اجماع جهانی صورت گرفته، زمین با گرمایش جهانی ۳ تا ۶ درجه سانتی‌گراد در مقایسه با سطوح ماقبل صنعتی تا پایان قرن ۲۱ مواجه است. علت این امر، فعالیت‌های انسانی است که موجب انتشار فراوان گازهای گلخانه‌ای می‌گردد. گازهای گلخانه‌ای بیشتر بواسطه کنار گذاشتن جنبه‌های کاربری زمین و استفاده شدید از سوخت‌های فسیلی در بخش‌هایی مانند حمل و نقل، ساختمان‌ها و صنعت برق منتشر می‌شوند. همان‌طور که بر اساس علوم طبیعی و اقتصاد تخمین زده می‌شود، این درجه از تغییرات آب و هوایی پتانسیل ایجاد آسیب‌های اقتصادی گسترده، جنبش‌های مهاجرتی بزرگ، تهدیدات وجودی برای میلیون‌ها نفر و درنهایت اختلافات خشونت‌آمیز بر سر منابع رو به کاهش مانند غذا و آب را دارد. تا به حال، در گفتمان‌های سیاسی و عمومی به این موضوع که کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای^۳ راه‌حل اصلی مقابله با تغییرات آب و هوایی می‌باشد، بسیار کم اذعان شده است. اسیدی شدن اقیانوس‌ها به‌عنوان یکی دیگر از مشکلات زیست‌محیطی آینده است؛ بنابراین، انتشار گازهای گلخانه‌ای، برای اکوسیستم‌های دریایی بسیار خطرناک هستند. برای تخمین

---

^۱. بهنوش خوش‌منش و سید عباس پورهایمی و محمد سلطانیه و داوود هرمیداس باوند، «بررسی پیامدهای تغییر اقلیم از دیدگاه حقوق بشر»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، شماره ۴، (۱۳۹۴)، ص ۲۲۳.

^۲. حسن جنگ‌آور و یونس نورالهی و حسین یوسفی، «بررسی امکان‌پذیری تحقق اهداف کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای از طریق تولید برق از منابع تجدید پذیر در ایران»، انرژی‌های تجدید پذیر و نو، شماره ۲، (۱۳۹۸)، ص ۶۲.

^۳. Joyeeta Gupta & Karin Arts, "Achieving the 1.5 °C objective: Just implementation through a right to (sustainable) development approach", *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, Vol. 18, No. 1, (2018), at 11.

میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای می‌توان از روش‌ها و فناوری‌های گوناگونی استفاده نمود.^۱ به‌عنوان مثال، گروهی از پژوهشگران به‌طور آماری انتشار گازهای گلخانه‌ای ناشی از سیستم‌های طبیعی و فعالیت‌های انسانی را در سطح جهانی تجزیه و تحلیل کردند و به این نتیجه رسیدند که سیستم طبیعی زمین را می‌توان به‌عنوان خود متعادل‌کننده در نظر گرفت و انتشارات انسانی فشار بیشتری را به سیستم زمین اضافه می‌کند.^۲ برای این که بتوان عملکرد زیست‌محیطی را به‌طور اساسی بررسی نمود باید تمامی ابعاد گوناگون محیطی، اجتماعی، عملیاتی و مالی را ارزیابی کرد. اگرچه تعریف عملکرد زیست‌محیطی در ادبیات موجود بسیار متنوع است^۳، اما برخی از مطالعات، نشان‌دهنده این است که سری ۴ ISO 14000 یک تعریف پذیرفته‌شده ارائه می‌دهد که از یک سو فعالیت‌ها و شاخص‌های مدیریتی را با توجه به جنبه‌های زیست‌محیطی در بر می‌گیرد و از سوئی دیگر نتایج این فعالیت‌ها و فرآیندها را شامل می‌گردد. بنابراین این تعریف دو شاخص عملکردی - عملیاتی را هم‌زمان مشخص می‌کند.^۵ با این حال، اجماع کمی در مورد چگونگی اندازه‌گیری عناصر عملکرد محیطی وجود دارد، زیرا هنوز از استانداردسازی فاصله دارد.^۶

---

¹ H. Pathak and R. Wassmann, "Introducing greenhouse gas mitigation as a development objective in rice-based agriculture: I. Generation of technical coefficients", *Agriculture System*, Vol. 94, No. 3, (2007), at 807.

² Xi-Liu Yue & Qing-Xian Gao, "Contributions of natural systems and human activity to greenhouse gas emissions", *Advances in Climate Change Research*, Vol. 9, No. 4, (2018), at 243.

³ Leanne Johnstone, "The Construction of Environmental Performance in ISO 14001-Certified SMEs", *Journal of Cleaner Production*, Vol. 263, (2020).

⁴ ایزو ۱۴۰۰۰ در ارتباط با مدیریت محیطی است و برای کمک به شرکت یا موسسه در به حداقل رساندن نارسایی‌ها و صدمات به محیط مانند تغییرات آب و هوایی با اجابت قوانین رسمی دولت‌ها و جهان در رابطه با حفظ محیط‌زیست می‌باشد.

⁵ Shuangyu Xie & Kohji Hayase, "Corporate Environmental Performance Evaluation: A Measurement Model and a New Concept", *Business Strategy and the Environment*, Vol. 16, No. 2, (2007), at 149.

⁶ C. Trumpp & J. Endrikat & C. Zopf & E. Guenther, "Definition, Conceptualization, and Measurement of Corporate Environmental Performance: A Critical Examination of a Multidimensional Construct", *Journal of Business Ethics*, Vol. 126, No. 2, (2015), at 185.

با تجزیه و تحلیل بخش‌های محیطی از جمله انتشار کربن و سایر گازهای گلخانه‌ای می‌توان در جهت ارتقا پایداری و مدیریت محیط‌زیست نقشی مهمی را ایفا نمود.^۱ این امر نیازمند افزایش آگاهی زیست‌محیطی و ایجاد قوانین جدید است.^۲ بیش از سه دهه است که دولت‌ها مذاکرات سیاسی و طولانی در خصوص تغییرات اقلیمی را آغاز نموده‌اند و همواره این موضوع در دستور کار دولت‌ها قرار داشته است.^۳ یکی از مهم‌ترین اسناد بین‌المللی لازم‌الاجرا برای واکنش در برابر تغییرات اقلیمی، موافقت‌نامه پاریس^۴ ۲۰۱۵ است. این موافقت‌نامه با هدف کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای تدوین شد و برای رسیدن به این هدف این امکان را برای طرفین موافقت‌نامه فراهم ساخت که با توجه به ظرفیت و توان خود حدود تعهداتشان به کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای را تعیین کنند. بنابر مفاد مندرج در موافقت‌نامه پاریس، طرفین به ارائه گزارش برنامه مشارکتی تعیین‌شده در سطح ملی تعهد ملزم شدند.^۵ از مهم‌ترین دلایل ناکامی برای تدوین و اجرای یک سند بین‌المللی لازم‌الاجرا، عدم تمایل بسیاری از دولت‌ها به پذیرش اهداف کاهش انتشار الزام‌آور بوده است. تجربه ناموفق پروتکل کیوتو^۶ ۱۹۹۷، نشان‌دهنده این رویکرد دولت‌ها به عدم پذیرش تعهدات الزام‌آور است.^۷ بنابراین بسیاری از اهداف خاص

1. Gu Yifan & Wang Hongtao & Xu Jin & Wang Ying & Wang Xin & Robinson, Zoe P & Li Fengting & Wu Jiang & Tan Jianguo & Zhi Xing, "Quantification of Interlinked Environmental Footprints on a Sustainable University Campus: A Nexus Analysis Perspective", *Applied Energy*, Vol. 246, No. C, (2019), at 65.

2. Antonio Gomera & Ana de Toro & Jose Emilio Aguilar & Clara Guijarro & Miguel Antúnez & Manuel Vaquero-Abellán, "Combining Management, Education and Participation for the Transformation of Universities towards Sustainability: The Trébol Programme", *Sustainability*, Vol. 13, No. 11, (2021), at 1.

3. سید عباس پورهاشمی و مجتبی سبحانی نیا و سید علی حسینی آزاد، «تحلیل ماهیت تعهدات دولت‌ها در توافقنامه پاریس ۲۰۱۵ درباره تغییرات اقلیمی»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، شماره ۱۱، (۱۴۰۰)، ص ۸۹.

4. توافقنامه پاریس که با نام پیمان پاریس نیز شناخته می‌شود، ذیل چارچوب پیمان‌نامه سازمان ملل متحد در تغییر اقلیم در رابطه با کاستن از انتشار گازهای گلخانه‌ای، سازگاری و امور مالی است که از سال ۲۰۲۰ شروع می‌شود.

5. Aramesh Shahbazi, Pouya Berelian, "U.S. Unilateralism in Realm of International Environmental Law", *Multilateralism Studies*, Vol.1, No.1, (2020), at 30.

6. Kyoto Protocol 1997.

7. پورهاشمی و سبحانی نیا و حسینی آزاد، همان ص ۸۹.

استراتژی‌هایی که برای کاهش تغییرات آب و هوایی وضع شده‌اند، تاکنون به نحو مطلوبی محقق نگردیده‌اند^۱ و به همین جهت است که علی‌رغم سه دهه تلاش سیاسی، همچنان شاهد اثرات فاجعه‌بار تغییرات آب و هوایی و افزایش انتشار دی‌اکسید کربن جهانی هستیم.^۲ ابزارهای اصلی بین‌المللی حقوق بشر عمدتاً قبل از موضوعات زیست‌محیطی مطرح شدند و این ابزارها همچنان توسعه پیدا کردند بدون اینکه بشر متوجه شود تغییر اقلیم به‌عنوان تهدیدی جدی علیه امنیت بشری می‌باشد؛ بنابراین شگفت‌انگیز نیست که در اسناد اولیه حقوق بشر، اشاره‌ای به مسائل زیست‌محیطی نشده باشد. با وجود این که زندگی بسیاری از انسان‌ها از جهات گوناگون، قربانی تغییرات اقلیمی شد،^۳ اما اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸ بدون اینکه اشاره صریحی به مسائل زیست‌محیطی داشته باشد تدوین گردید. باین‌حال ارتباط بین محیط‌زیست و حقوق بشر از دیدگاه هیچ فرد یا دولتی رد نشده است.^۴ از دهه ۱۹۷۰ میلادی تاکنون در بسیاری از اسناد و بیانیه‌های صادرشده در خصوص حقوق بشر و همچنین اسناد بین‌المللی زیست‌محیطی به مسائل مرتبط با محیط‌زیست به‌طور صریح اشاره شده است. این اسناد، حاوی دستورالعمل‌های منتخب معتبر بین‌المللی هستند و یک سری قوانین استاندارد جهانی را

---

^۱ Eugene C. Cordero & Diana Centeno & Anne Marie Todd, "The Role of Climate Change Education on Individual Lifetime Carbon Emissions", PLoS ONE, Vol. 15, No. 2, (2020), at 13.

^۲ Isak Stoddard & Kevin Anderson & Stuart Capstick & Wim Carton & Joanna Depledge & Keri Facer & Clair Gough & Frederic Hache & Claire Hoolohan & Martin Hultman & Niclas Hallstrom & Sivan Kartha & Sonja Klinsky & Magdalena Kuchler & Eva Lovbrand & Naghmeh Nasiritousi & Peter Newell & Glen P. Peters & Youba Sokona & Andy Stirling & Matthew Stilwell & Clive L. Spash & Mariama Williams, "Three Decades of Climate Mitigation: Why Haven't We Bent the Global Emissions Curve?", Annual Review of Environment and Resources, Vol. 46, (2021), at 653.

^۳ Anne Morine & Lorena Patino, "Climate Change, Well-Being and Human Rights", PRI Project Sustainable Development, (2010), at 15.

^۴ جواد امین منصور، «رابطه بین حقوق بشر و محیط زیست از منظر جامعه بین‌المللی»، فصلنامه سیاست خارجی،

برای محیط‌زیست مشخص می‌کنند.^۱ به‌طور مثال می‌توان از اعلامیه استکهلم ۱۹۷۲، منشور آفریقایی حقوق بشر ۱۹۸۱، منشور جهانی طبیعت ۱۹۸۲، اعلامیه ریو ۱۹۹۲ و پروتکل کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر بر مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نام برد؛ اثربخشی اسناد محیط‌زیستی و عملکرد آنها در زمینه‌ها و جنبه‌های گوناگون بستگی به اصول و شیوه‌هایی دارد که در هر یک از آنها بیان شده است.^۲ بسیاری از اسنادی که بیان‌کننده این حق هستند، همچون اعلامیه استکهلم، پیش‌طرح سومین میثاق بین‌المللی حقوق همبستگی، منشور جهانی طبیعت، اعلامیه ریو و مشابه آنها در قالب اسناد غیر الزام‌آور تدوین شده‌اند، هرچند این مسئله از اهمیت فراوان و الهام‌بخش این اسناد نمی‌کاهد. با این وجود با تصویب دو سند منطقه‌ای الزام‌آور، سند منشور آفریقایی حقوق بشر مصوب ۱۹۸۱ و پروتکل الحاقی به کنوانسیون آمریکای حقوق بشر ۱۹۶۹ در زمینه حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۴ نوامبر ۱۹۸۸ سان سالوادور که حاوی اصلی در زمینه حق بر محیط‌زیست است، کوشش شده تا اهمیت حفاظت از محیط‌زیست و پیوندش با حقوق بشر بیش از پیش نمایان گردد.^۳

در ادامه روند توسعه و تکامل نظام حقوقی حاکم بر تغییرات اقلیمی، در سال ۲۰۱۵، ۱۹۵ دولت در بیست و یکمین کنفرانس اعضای کنوانسیون چارچوبی ملل متحد درباره تغییرات اقلیمی در پاریس شرکت کردند که حاصل این نشست، تصویب توافقنامه‌ای باهدف تثبیت افزایش دمای اتمسفر به کمتر از ۲ درجه سانتی‌گراد نسبت به قبل از انقلاب صنعتی تا پایان قرن

---

¹. Oliver J. Robinson & Adam Tewkesbury & Simon Kemp & Ian D. Williams, "Towards a Universal Carbon Footprint Standard: A Case Study of Carbon Management at Universities", *Journal of Cleaner Production*, Vol. 172, (2018), at 4435.

². Olivier Boiral & Laurence Guillaumie & Inaki Heras-Saizarbitoria & Christian Valery Tayo Tene, "Adoption and Outcomes of ISO 14001: A Systematic Review", *International Journal of Management Reviews*, Vol. 20, No. 2, (2018), at 415.

³. مهدی فیروزی، حق بر محیط زیست، چاپ ۱، (تهران، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۶)، ص ۳۲.

حاضر بود.^۱ این توافقنامه در ۴ نوامبر ۲۰۱۶، ۳۰ روز پس از تودیع سند تصویب از سوی حداقل ۵۵ کشور که در مجموع حداقل ۵۵ درصد از کل انتشار گازهای گلخانه‌ای را بر عهده دارند، لازم‌الاجرا گردید.^۲ بسیاری از کشورها، در حال توسعه برنامه‌های خود برای انطباق با اثرات مورد انتظار هستند. اتحادیه اروپا، سیاست‌هایی را برای کاهش اثرات منفی گازهای گلخانه‌ای بر محیط‌زیست اعمال کرده است، زیرا اعضای اتحادیه اروپا معتقد هستند که گازهای گلخانه‌ای بر سلامت انسان‌ها و فرآیندهای اساسی بسیاری از موجودات مانند رشد، تولیدمثل و بقای مراحل اولیه زندگی تأثیر می‌گذارند؛ و حتی ممکن است بقای برخی از جمعیت‌ها را به خطر بیندازند. علاوه بر این، برخی از اکوسیستم‌ها در معرض خطر ناپدید شدن هستند و آتش‌سوزی‌ها و ذوب یخ‌ها به‌طور فزاینده‌ای در حال وقوع می‌باشند.^۳

توافقنامه پاریس به علت عدم پوشش کلیه جنبه‌های مورد نیاز در رابطه با کاستن از انتشار گازهای گلخانه‌ای مورد انتقاد بسیاری از دولت‌ها قرار گرفته است. به عبارت دیگر این اصل حیاتی موافقت‌نامه پاریس، که بیان می‌دارد؛ گرمایش جهانی باید در مقایسه با سطوح پیش از صنعتی شدن به ۱.۵ تا ۱.۸ درجه برسد، برخی موارد را پوشش نداده است.^۴ باید توجه داشت که ۱۹۴ کشور جهان سال ۲۰۱۵ در پاریس گردهم آمدند و متفق‌القول به این نتیجه رسیدند که اجازه گرم شدن زمین به میزان بیشتر از دو درجه سانتی‌گراد در قیاس با پیش از دوره صنعتی شدن را ندهند، اما بعد از آن یک سری تحقیقات تکمیلی تر نشان داد که نباید اجازه داد زمین بیش از ۱.۵ درجه گرم‌تر شود که در غیر این صورت زندگی با چالش‌های بیشتری مواجه

---

^۱. ایالات متحده آمریکا علی‌رغم امضای پروتکل در سال ۱۹۹۸، در سال ۲۰۰۱ قصد خود مبنی بر عدم تصویب پروتکل کیوتو را اعلام نمود.

^۲. UNFCCC 2015.

^۳. Javier Cifuentes-Faura, "European Union policies and their role in combating climate change over the years", *Air Quality, Atmosphere & Health*, Vol. 15, No. 8, (2022), at 1333.

^۴. Felix Ekardt & Jutta Wieding & Anika Zorn, "Paris Agreement, Precautionary Principle and Human Rights: Zero Emissions in Two Decades?", *Sustainability*, Vol. 10, No. 8, (2018), at 1.

خواهد شد. مهم‌ترین عاملی که می‌تواند در رسیدگی به چالش تغییرات آب و هوایی نقشی تعیین‌کننده را ایفا نماید، همکاری‌های بین‌المللی دولت‌ها در این زمینه است.^۱ موفقیت سیاست داخلی کشورها، سیاست‌های اتحادیه اروپا و معاهدات بین‌المللی از جمله توافقنامه پاریس (۲۰۱۵)، به الزام‌آور بودن تعهدات دولت‌ها بستگی دارد.^۲ با توجه به آنچه بیان شد در این پژوهش به بررسی حقوقی تعهد دولت‌ها در کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای برای نیل به اهداف مبارزه با تغییر اقلیم جهانی پرداخته و به دنبال ارائه‌ی پاسخ به این پرسش هستیم که دولت‌ها از منظر حقوقی چه تعهدی در کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای برای نیل به اهداف مبارزه با تغییر اقلیم جهانی دارند؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

با افزایش صنعتی شدن جهانی و بهره‌برداری بیش‌ازحد از منابع انرژی تجدید ناپذیر، تعداد زیادی گازهای گلخانه‌ای منتشر شده است که منجر به گرم شدن زمین و تشدید تغییرات آب و هوایی می‌گردد. به‌عنوان مثال طول و تاریخ شروع چهار فصل تغییر کرده است.^۳ از دوران پیش از صنعتی شدن، در حدود سال ۱۸۵۰ تا سال ۲۰۲۲، میانگین غلظت جهانی دی‌اکسید کربن^۴ در اتمسفر به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای از ۲۸۵ به ۴۱۹ پی پی ام^۵ افزایش یافت. اداره هواشناسی بریتانیا پیش‌بینی کرده است که تا سال ۲۰۲۲ روند افزایش دمای جهانی ادامه خواهد داشت.^۶ انتظار

^۱. Eren Cifci & Matthew E. Oliver, "Reassessing the Links between GHG Emissions, Economic Growth, and the UNFCCC: A Difference-in-Differences Approach", *Sustainability*, Vol. 10, No. 334, (2018), at 1.

^۲. Shahbazi, Berelian, *Op.cit*, at 31.

^۳. Jiamin Wang & Yuping Guan & Lixin Wu & Xiaodan Guan & Wenju Cai & Jianping Huang & Wenjie Dong & Banglin Zhang, "Changing lengths of the four seasons by global warming", *Geophysical Research Letters*, Vol. 48, No. 6, (2021), at 1.

^۴. CO₂.

^۵. پی پی ام (ppm) یک معیار اندازه‌گیری بدون واحد است. همواره پی پی ام در یک نسبت محاسبه می‌شود که واحدهای صورت و منخرج یکی هستند و به همین دلیل پی پی ام یک معیار بدون واحد است.

^۶. Akshit Sangomla, "2022 may continue the trend of world's warmest years: UK Met Office", *Global Temperature*, (2022).

می‌رود انتشار گازهای گلخانه‌ای جهانی با افزایش جمعیت جهان تا سال ۲۰۵۰ تا ۵۰ درصد افزایش یابد که عمدتاً به دلیل انتشار CO₂ ناشی از استفاده از انرژی‌های تجدید ناپذیر است.^۱ بدون اقدامات یا فناوری‌های مؤثر برای کاهش یا کنترل انتشار CO₂، میانگین غلظت جهانی CO₂ اتمسفر و همچنین دمای سطح جهانی و اقیانوس‌ها به افزایش خود ادامه خواهد داد. افزایش دمای جهانی ناشی از این گازهای گلخانه‌ای تاکنون آسیب‌های قابل توجهی به محیط زندگی انسان وارد کرده است، از جمله انقراض برخی از گونه‌ها، از بین رفتن تنوع زیستی، خشک‌سالی، سیل، آتش‌سوزی جنگل‌ها، اسیدی شدن اقیانوس‌ها، ذوب شدن یخچال‌های طبیعی قطب شمال و جنوب^۲ و افزایش سطح دریا. در واکنش به افزایش غلظت و دمای گازهای گلخانه‌ای در جهان، در ۱۲ دسامبر ۲۰۱۵، ۱۹۵ عضو کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات آب و هوایی^۳ به اتفاق آرا در کنفرانس تغییرات آب و هوایی پاریس^۴ موافقت کردند که توافقنامه پاریس را تصویب کنند. این موافقت‌نامه، طرح‌هایی را علیه تغییرات آب و هوایی پس از سال ۲۰۲۰ ارائه می‌کند.^۵ طبق توافقنامه پاریس، طرفین موافقت نمودند که افزایش دمای جهانی را به کمتر از ۲ درجه سانتی‌گراد محدود نمایند و برای محدود کردن افزایش دمای جهانی به کمتر از ۱.۵ درجه سانتی‌گراد تلاش کنند. بنابراین بدون تعهد دادن دولت‌ها در کنترل اقدامات خود و بدون وجود قوانین لازم‌الاجرا و نظارت، به دلیل وجود منافع اقتصادی غیرقابل کتمان اما موقتی برای بشر، رسیدن به اهداف مبارزه با تغییر اقلیم جهانی امکان‌پذیر نخواهد بود و بررسی حقوقی تعهد دولت‌ها در کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای برای نیل به اهداف مبارزه با تغییر اقلیم جهانی، بسیار ضروری است.

---

1. Korneel Rabaey & Arthur J Ragauskas, "Editorial overview: energy biotechnology", *Current Opinion Biotechnology*, Vol. 27, (2014), at 1-2.

2. NSPG.

3. UNFCCC.

4. PCCC.

5. Goran Berndes & Bob Abt & Antti Asikainen & Annette Cowie & Virginia Dale & Gustaf Egnell & Marcus Lindner & Luisa Marelli & David Pare & Kim Pingoud & Sonia Yeh, "Forest biomass, carbon neutrality and climate change mitigation", *From Science to Policy* 3, (2016), at 3.

۱- جرم انگاری زیست‌محیطی در مورد تولید گازهای گلخانه‌ای با هدف متعهد کردن دولت‌ها

جرم‌شناسی سبز^۱ در بحث‌هایی در مورد اخلاقیات، قانونی بودن و واقعیت آسیب‌ها نسبت به زندگی حیوانات غیرانسانی و محیط‌زیست استوار است. ماهیت پیچیده، نامطمئن و مبهم این آسیب‌ها نیاز به رویکردی جامع‌تر را نشان می‌دهد: رویکردی که سیستم‌های اجتماعی و اکولوژیکی را محکم‌تر به هم پیوند دهد.^۲ در چند دهه گذشته و به‌خصوص پس از جنگ جهانی دوم، جامعه جهانی به جرم انگاری فعالیت‌های مجرمانه‌ای پرداخت که به علت زشتی و شرارت ذاتی و یا دامنه تبعات منفی، جامعه جهانی را متضرر و وجدان عمومی بین‌المللی را جریحه‌دار می‌کرد.^۳ امروزه تولید گازهای گلخانه‌ای موجودیت کل کره‌ی زمین را تهدید می‌کند؛ بنابراین شاید مهم‌ترین جرم بین‌المللی و داخلی دنیا باید در زمینه‌ی مبارزه با نابودی کره‌ی زمین معطوف شود. از آنجایی که تأثیرات تغییرات آب و هوایی انسانی به‌طور فزاینده‌ای آشکار شده^۴ به تبع آن، موضوع مسئولیت این تأثیرات هم مطرح می‌شود. مفهوم مسئولیت در کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات آب‌وهوا^۵ که در اجلاس زمین ریو در سال ۱۹۹۲ به تصویب رسید، بسیار اساسی است. باید بر اساس عدالت و مطابق با مسئولیت‌های مشترک اما متمایز با تغییرات اقلیمی مقابله نمود. اطلاعات در مورد علل و اثرات

---

^۱. جرم‌شناسی سبز به مطالعه جرائم و آسیب‌های زیست‌محیطی اطلاق می‌شود که روی زندگی انسان‌ها و موجودات غیر انسانی، اکوسیستم‌ها و بیوسفر تأثیر می‌گذارند.

^۲. Wesley Tourangeau, "A Systems-Based Approach to Green Criminology", *Critical Criminology*, Vol. 30, No. 1, (2022), at 983.

^۳. مریم جام بزرگ و منصور پورنوری و سید عباس پورهاشمی و داوود هرمداس باوند، «مؤلفه‌ها و چالش‌های تدوین شاخص‌های جرم زیست‌محیطی تحت عنوان جرم بین‌المللی»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، شماره ۴، (۱۳۹۸)، ص ۲۵۹.

^۴. IPCC 2014.

^۵. UNFCCC.

جنایی بحران آب و هوا، این پتانسیل را دارد که درک عمومی از مسأله را شکل دهد، بر رفتارها تأثیر بگذارد و تصمیمات سیاسی سریع را اتخاذ کند.^۱

در سال ۱۹۹۸، سوئت^۲ و براین^۳ به عنوان ویراستاران اولین شماره ویژه جرم‌شناسی، پیشنهاد کردند که زمان مناسبی است که جرم‌شناسی، علاقه نظری شدیدی به موضوعات سبز داشته باشد. که البته، زمان‌بندی این پیشنهاد هم کاملاً بجا و صحیح بود، زیرا این شماره به طور تصاعدی علاقه به جرم‌شناسی سبز را گسترش داد. رویکرد احیاشده به جرم و جنایت در حوزه محیط‌زیست را می‌توان در دهه ۱۹۹۰ مشاهده نمود. از آمیختگی محیط‌گرایی، رادیکالیسم و انسان‌گرایی می‌توان برای ساختن جرم‌شناسی سبز استفاده کرد.^۴ از سال ۱۹۹۰، حوزه جرم‌شناسی سبز به حوزه‌ای قابل توجه از تحقیقات زیست‌محیطی تبدیل شده است، زیرا جرم‌شناسان سبز، معانی و مفاهیم آسیب‌ها و جرائم علیه حیوانات غیرانسانی و محیط‌زیست را به دقت توضیح داده‌اند. برای توسعه جرم‌شناسی سبز باید این موضوع را بررسی نمود که جرم‌شناسان چگونه می‌توانند با آسیب‌های زیست‌محیطی برخورد نمایند تا کامل‌ترین نتایج ممکن حاصل گردد.^۵ برای این امر بهتر است جرم‌شناسان رابطه درون رشته‌ای و فرا رشته‌ای جرم‌شناسی سبز را با نظریه‌ها و ایده‌های داخل و خارج از جرم‌شناسی بررسی نمایند تا علت، معنا و بازنمایی این آسیب‌ها حاصل گردد.^۶ بدیهی است که جرم‌شناسی سبز باید مشمول کلیه طرق جدیدی که برای تصور اینکه آسیب‌های زیست‌محیطی شامل چه مواردی می‌گردند،

---

¹. Anamika Twyman-Ghoshal & Emma Patten & Elena Ciaramella, "Exploring Media Representations of the Nexus Between Climate Change and Crime in the United States", *Critical Criminology*, Vol. 30, NO. 1, (2022), at 799.

². South.

³. Beirne.

⁴. J. Michael Lynch, "The greening of criminology: A perspective on the 1990s", *The Critical Criminologist*, Vol. 2, No. 3, (1990), at 3.

⁵. Avi Brisman & Nigel South, "Green criminology, zemiology, and comparative and inter-relational justice in the Anthropocene era", *Zemiology*, (2018), at 203.

⁶. Avi Brisman, "Of theory and meaning in green criminology", *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, Vol. 3, No. 2, (2014), at 21.

چگونه تجربه می‌شوند، چه کسانی مسئول آن هستند و چه اعمالی می‌توان در پاسخ به آنها انجام داد، گردد^۱، بنابراین راهی طولانی تا جرم‌انگاری زیست‌محیطی در مورد تولید گازهای گلخانه‌ای برای دولت‌ها باقی مانده است اما لازم است اقدامات دولت در زمینه مخاطرات زیست‌محیطی گازهای گلخانه‌ای، در نهایت به صورت جرم‌انگاره‌ای، مدنظر قرار گیرد تا دولت‌ها به صورت عملی و نه تبلیغاتی اقدامات سازنده‌ای در زمینه کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای انجام دهند.

یکی از مهم‌ترین مسائل سبز، به‌طور قطع گرمایش جهانی می‌باشد. اگرچه جریان اصلی جرم‌شناسی بیشتر بر تعاریف قانونی جرم برای چارچوب تحقیق و بحث متکی است، اما این رویکرد در برخورد با جرائم شرکتی، جنایات جهانی شدن، جنایات قدرتمندان، جنایات دولتی، جنایات دولتی-شرکتی و جنایات یقه‌سفید ناکافی بوده است. همچنین در جرائم محیطی، ساختار قانونی مفهوم جرم به یک زمینه جغرافیایی، تاریخی و تعریف‌شده توسط دولت محدود می‌شود که منجر به حذف بسیاری از آسیب‌ها می‌شود که قابلیت سزادهی دارند. نتیجه، یک «جرم‌شناسی معکوس» می‌شود که در آن رفتارهایی که بیشترین تأثیر اجتماعی را دارند کمترین توجه را به خود جلب می‌کنند. با افزایش صنعتی شدن جهانی و بهره‌برداری بیش‌ازحد از منابع انرژی تجدیدناپذیر، تعداد زیادی گازهای گلخانه‌ای منتشر شده است که منجر به افزایش دمای جهانی و ایجاد یک سری مسائل تخریب محیطی می‌شود. از دوران پیش از صنعتی شدن، در حدود سال ۱۸۵۰ تا سال ۲۰۲۲، میانگین غلظت جهانی دی‌اکسید کربن^۲ در اتمسفر به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای از ۲۸۵ به ۴۱۹ پی‌پی‌ام افزایش یافت. در نتیجه، اداره هواشناسی بریتانیا میانگین دمای سطح جهانی را بین ۰.۹۷ تا ۱.۲۱ درجه سانتی‌گراد در طول سال‌های ۲۰۲۲-۱۸۵۰ با

---

^۱. تورج خدیوی سهرابی و داریوش اشرافی و محسن عبدالهی، «بررسی میزان تأثیرگذاری الزامات حقوقی بین‌المللی مرتبط با کنوانسیون مبارزه با تغییرات اقلیمی در عملکرد کشورها»، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، شماره ۴، (۱۳۹۹)، ص ۳۸۰.

^۲. CO₂.

تخمین مرکزی ۱.۰۹ درجه سانتی‌گراد تخمین زده است. آن‌ها همچنین پیش‌بینی می‌کنند که سال ۲۰۲۲ روند گرم‌ترین سال‌های جهان را ادامه خواهد داد.^۱ علاوه بر این، انتظار می‌رود انتشار گازهای گلخانه‌ای جهانی تا سال ۲۰۵۰ تا ۵۰ درصد افزایش یابد که عمدتاً به دلیل انتشار CO₂ ناشی از استفاده از انرژی‌های تجدیدناپذیر است.^۲ بدون اقدامات یا فناوری‌های مؤثر برای کاهش یا کنترل انتشار CO₂، میانگین غلظت جهانی CO₂ اتمسفر و همچنین دمای سطح جهانی و اقیانوس‌ها به افزایش خود ادامه خواهد داد. افزایش دمای جهانی ناشی از این گازهای گلخانه‌ای تاکنون آسیب‌های قابل‌توجهی به محیط زندگی انسان وارد کرده است، از جمله انقراض برخی از گونه‌ها، از بین رفتن تنوع زیستی، خشک‌سالی، سیل، آتش‌سوزی جنگل‌ها، اسیدی شدن اقیانوس‌ها، ذوب شدن یخچال‌های طبیعی قطب شمال و جنوب^۳ و افزایش سطح دریا. در واکنش به افزایش غلظت و دمای گازهای گلخانه‌ای در جهان، در ۱۲ دسامبر ۲۰۱۵، ۱۹۵ عضو کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات آب و هوایی^۴ به اتفاق آرا در کنفرانس تغییرات آب و هوایی پاریس^۵ موافقت کردند که توافقنامه پاریس را تصویب کنند. توافقنامه پاریس طرح‌هایی را برای اقدام جهانی برای مقابله با تغییرات آب و هوایی پس از سال ۲۰۲۰ تعیین می‌کند.^۶ طبق توافقنامه پاریس، هر کشور موافقت کرد که افزایش دمای جهانی را به کمتر از ۲ درجه سانتی‌گراد محدود کند و برای محدود کردن افزایش دمای جهانی به کمتر از ۱.۵ درجه سانتی‌گراد تلاش کند. تحقیقات جراثم زیست‌محیطی از بازنمایی معکوس مشابهی رنج می‌برد، زیرا قوانین فعلی در حفاظت از محیط‌زیست کوتاهی می‌کنند. تعاریف حقوقی جراثم زیست‌محیطی، مجموعه کامل فعالیت‌های مخرب را در برنمی‌گیرد.

---

¹. Sangomla, op.cit.

². Rabaey & Ragauskas, op.cit.

³. NSPG.

⁴. UNFCCC.

⁵. PCCC.

⁶. Goran Berndes & Bob Abt & Antti Asikainen & Annette Cowie & Virginia Dale & Gustaf Egnell & Marcus Lindner & Luisa Marelli & David Pare & Kim Pingoud & Sonia Yeh, "Forest biomass, carbon neutrality and climate change mitigation", *From Science to Policy* 3, (2016), at 3.

از آنجایی که دولت‌ها و شرکت‌های قدرتمند به دلیل استثمار و کالایی سازی زمین، عاملان اصلی تخریب زیست‌محیطی هستند، لازم است از استانداردهای محدود و تعریف‌شده دولتی برای آنچه «جنایت زیست‌محیطی» تلقی می‌شود، عبور نماییم. جرم‌شناسان نقش مهمی در تعریف تغییر اقلیم به عنوان جنایت و «بی‌عدالتی اجتماعی و زیست‌محیطی» ایفا می‌کنند.^۱

۲- تلاش برای پاسخگو کردن دولت‌ها در قبال تغییرات آب و هوایی

به گفته دانشمندان، با توجه به این که مدت زمان بسیاری تلف شده، ضروری است که یک سازمان‌دهی اساسی و گسترده در سیستم شامل عوامل فنی، اقتصادی و اجتماعی در طی ۱۰ تا ۱۵ سال آینده رخ دهد تا انتشار گازهای گلخانه‌ای در حدود سال ۲۰۵۰ به صفر برسد و پس از آن به انتشارات منفی دست یابیم. نیاز فوری به تغییرات دگرگون‌کننده در سیستم موجود اخیراً در بسیاری از دعاوی مربوط به تغییرات آب و هوایی مطرح شده است: یعنی اینکه شهروندان به صورت فردی یا گروهی کار آبی و مناسب بودن سیستم فعلی را زیر سؤال برده‌اند. به عبارت دیگر تلاش‌هایی که از طرف دولت‌ها و شرکت‌ها برای مقابله با تغییرات اقلیمی انجام شده و اقداماتی که آن‌ها در این زمینه انجام داده‌اند، در دادگاه‌ها به چالش کشیده شده است. از این رو دادگاه‌ها به عنوان اهرمی حیاتی در این تحول ضروری ظاهر شده‌اند. دعاوی حقوقی تغییر اقلیم به گروهی ناهمگون و متنوع از پرونده‌های مربوط به تغییرات آب و هوایی در دادگاه‌ها و همچنین نهادهای نظارتی و دادگاه‌های آن‌ها اشاره دارد. به طور خاص، مواردی وجود دارد که به دنبال پاسخگویی هستند، برخی دیگر باهدف جبران خسارت و برخی دیگر بر روی آزمایش ابزارهای قانونی در دادگاه برای دستیابی به هدف ۱.۵ درجه سانتی‌گراد تمرکز می‌کنند. با این وجود، دلیل اصلی زیربنای پرونده‌های آب و هوایی این است که دادگاه‌ها می‌توانند نقش درستی را در پاسخگو ساختن دولت‌ها و شرکت‌ها به دلیل اقدامات ناکافی خود

---

^۱. Rob White & Ronald C. Kramer, "Critical criminology and the struggle against climate change ecocide", *critical criminology*, Vol. 23, No. 4, (2015), at 383.

در مورد چالش آب و هوایی و در نتیجه، جبران اراده و مشارکت سیاسی از دست رفته و همچنین عدم اجرای مؤثر مقررات آب و هوایی موجود بر عهده بگیرند. تعداد موارد مرتبط با آب و هوا در چشم انداز اروپا که هم در سطح منطقه‌ای و هم در سطح داخلی شناسایی شده است، به طور پیوسته در حال افزایش است. با توجه به اینکه ترسیم طیف گسترده‌ای از پرونده‌های آب و هوایی در دادگاه‌های ملی است، در این مرحله تنها چند تفکر در مورد دعاوی مربوط به تغییرات آب و هوایی در دادگاه‌های منطقه‌ای در اروپا به اختصار بیان خواهد شد. در رابطه با دادگاه‌های اتحادیه اروپا، الزامات موضعی دقیق مندرج در ماده ۲۶۳ معاهده تأسیس اتحادیه اروپا^۱ ثابت شده است که مانعی غیرقابل عبور برای طرف‌های خصوصی برای به چالش کشیدن اقدامات قانونی اتحادیه اروپا در مورد موضوعات مرتبط با آب و هوا است. همان‌طور که در پرونده زیست‌توده اتحادیه اروپا نشان داده شد، جایی که متقاضیان به دنبال بررسی قضایی قوانین قانونی اتحادیه اروپا بودند، قابل پذیرش بودن این درخواست‌ها به «بنیاد» پذیرش ماده ۲۶۳ معاهده تأسیس اتحادیه اروپا بر اساس پرونده معروف پلاومان ضربه زد. این موضوع در سال ۱۹۶۳ به شدت مورد انتقاد نظریه حقوقی قرار گرفت و نگرانی‌های قابل توجهی را در مورد سازگاری آن با کنوانسیون آرهوس^۲ ۱۹۹۸ ایجاد کرد.^۳

۳- دعاوی حقوقی در خصوص تغییرات آب و هوایی

دعاوی حقوقی آب و هوا که به وسیله فعالان اقلیم رواج یافته و توسط محققان حقوقی نظارت می‌شود، در حال حاضر از یک آزمایش حقوقی به یک پدیده اصلی جهانی با پیامدهایی برای دولت‌ها، بخش تجاری و جامعه تبدیل شده است. عدم پایداری دولت‌ها به تعهدات مندرج در توافقنامه پاریس و فشارهای فزاینده دائمی ناشی از بحران آب و هوا عوامل اصلی رونق گرفتن

^۱. The Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), 1993.

^۲. کمیسیون اقتصادی سازمان ملل، به سبب حق دسترسی بیشتر جوامع بین‌المللی به اطلاعات محیط زیستی، کنوانسیون آرهوس را در سال ۱۹۹۸، به تصویب رسانید.

^۳. Kleoniki Pouikli, "Editorial: a short history of the climate change litigation boom across Europe", ERA Forum, Vol. 22, No. 3, (2021), at 571.

دعاوی حقوقی آب و هوایی هستند. فقدان جاه‌طلبی و تعهدی که نشان داده شده است و همچنین ضعف‌های ذاتی توافقنامه پاریس نشان می‌دهد که ما در مسیر درستی برای دستیابی به اهداف تغییر اقلیم نیستیم.^۱ از این رو، دعاوی حقوقی آب و هوا به عنوان یک مسیر جدید برای تحریک اقدامات جهانی برای مقابله با بحران آب و هوا و محدود کردن اثرات مضر آن پدیدار شده است.^۲ در دعاوی حقوقی آب و هوا می‌توان اقداماتی علیه دولت‌ها (دعاوی حقوقی استراتژیک)، تصمیم‌گیرندگان و همچنین بخش خصوصی اعمال نمود. طرح دعاوی حقوقی در قبال تغییرات آب و هوایی به سبب تعداد زیاد پخش‌کنندگان گازهای گلخانه‌ای و رویه‌ای که در اکثر سیستم‌های حقوقی وجود دارد، عملی بسیار دشوار است. با این وجود تلاش‌هایی انجام گرفته است. یک سیستم حل اختلاف مناسب باید در زمینه حفاظت از محیط‌زیست وجود داشته باشد تا حقوقی در این حوزه تضييع نگردد. در زمینه حفظ محیط‌زیست جهانی، دو حالت وجود دارد: اولین حالت، آسیب‌های فرامرزی است مثل زمانی که اختلافات به وجود آمده بین دو دولت به وسیله دیوان بین‌المللی دادگستری رسیدگی می‌شود. دومین حالت نقض تعهدات عام‌الشمول زیست‌محیطی به عنوان آسیب‌های انتشاریافته در نتیجه تغییرات آب و هوایی است که باعث خساراتی می‌شوند، هرچند ممکن است خسارات آنی برای کشور یا اشخاص غیردولتی در پی نداشته باشد.^۳

۴- نقش دیوان بین‌المللی دادگستری و اهمیت تأسیس مراجع قضایی بین‌المللی جهت رسیدگی به تغییرات آب و هوایی

---

¹ Shahbazi, Berelian, *Op.cit.*

² J. Tenwick, "NGOs win historic victory against French State for failing to tackle climate change", Oxfam International, (2021), at 1.

³ Alessandra Lehmen, "The Case for the Creation of an International Environmental Court: Non-State Actors and International Environmental Dispute Resolution", Colorado Natural Resources, Energy, & Environmental Law Review, Vol. 26, No. 2, (2015), at 187.

دیوان بین‌المللی دادگستری، تنها دادگاه بین‌المللی، با صلاحیت جهانی و با ملاحظات زیست‌محیطی است. دیوان بین‌المللی دادگستری طبق ماده ۹۲ منشور ملل متحد، رکن قضایی ملل متحد است. اساسنامه دیوان جز لاینفک منشور بوده و بر مبنای اساسنامه دیوان دائمی دادگستری بین‌المللی تنظیم شده است. دیوان مهم‌ترین مرجع حل و فصل اختلافات بین‌المللی می‌باشد که از یک طرف به کاهش تنش‌های بین‌المللی و از سوی دیگر به توسعه حقوق بین‌الملل کمک شایانی نموده است. دیوان بین‌المللی دادگستری در برخورد با مسائل زیست‌محیطی بین‌المللی، اغلب رویکردی تدریجی داشته است و به مرور زمان و با توجه به تحولات مهم بین‌المللی (در حوزه توجه به محیط‌زیست) دهه‌های ۸۰ و ۹۰ میلادی، از رویکرد محافظه‌کارانه خود فاصله گرفته و در مواردی چند قضیه مهم را (هم به شکل ترافیکی و هم به شکل مشورتی) به‌شکلی جامع مورد رسیدگی قرار داده است (قضایایی مانند گابچیکوو - ناگیماروس (۱۹۹۷)^۱ و مشروعیت تهدید یا استعمال سلاح‌های هسته‌ای (۱۹۹۶)^۲). در هر دو قضیه، دیوان بیان اصولی کلی را مورد توجه قرار داده و راه‌حل خود را به‌طور اساسی بر دیگر علل و اسباب مبتنی کرده است، لذا شاید بتوان رویکرد دیوان را (در زمینه محیط‌زیست) منفعلانه اما رو به رشد دانست. دیوان در مجموع از مدافعان اصول و مبانی زیست‌محیطی به شمار می‌آید و توجه دولت‌ها به آن‌ها را ضروری قلمداد می‌کند. مبنای اولیه توسعه حقوق بین‌الملل محیط‌زیست توسط دیوان، با آراء و نظریات غیر زیست‌محیطی آغاز شد. این مرحله شامل آراء دیوان در حوزه حقوق بین‌الملل عمومی بود که قابل اعمال بر مسائل زیست‌محیطی نیز بودند. این موارد (که مسائل زیست‌محیطی در آن‌ها دارای نقش فرعی بود، مانند قضیه کانال کورفو^۳ و قضیه بارسلونا تراکشن^۴) تأثیر قابل توجهی بر توسعه حقوق بین‌الملل محیط‌زیست

1. Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia), ICJ Reports, 1997.

2. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, ICJ Reports, 1996.

3. Corfu Channel (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania), ICJ Reports, 1949.

4. Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain) ICJ Reports 1970.

داشته‌اند، به‌طور مثال اظهار نظر جنبی دیوان در قضیه کانال کورفو، در ظهور اصل ۲۱ اعلامیه استکهلم، مبنی بر تعهد دولت‌ها به استفاده غیر زیان‌بار از سرزمین خود، نقش داشته است.^۱ در مجموع می‌توان گفت، دیوان در روند تثبیت حقوق بین‌الملل محیط‌زیست به‌عنوان گرایشی از حقوق بین‌الملل عام مؤثر بوده است و البته از انتقاد نیز مصون نمی‌باشد. شناسایی و اعلام قواعد در گستره حقوق بین‌الملل محیط‌زیست، در جریان رسیدگی‌های مختلف قضایی، در همین راستا قابل توجه می‌باشد؛ مانند احراز تعهد دولت‌ها در حصول اطمینان از این‌که فعالیت‌های آن‌ها در قلمرو حاکمیتی خود به محیط‌زیست سایر دولت‌ها و مناطق وراثت صلاحیت ملی آن‌ها آسیب وارد نمی‌کند، به‌عنوان قاعده عرفی حقوق بین‌الملل حائز اهمیت است. از سویی دیگر دیوان با شناسایی شماری از قواعد مهم دیگر نظیر برخی قواعد نرم، روند مثبت عملکرد خود در توسعه حقوق محیط‌زیست را عیان‌تر نموده است. دیوان در قضیه پروژه گابچیکوو-ناگیماروس، محیط‌زیست را به‌عنوان منفعت اساسی و مبین فضایی پویا و زنده (و نه مفهومی انتزاعی) معرفی نمود و در همین قضیه، مفاهیمی مانند توسعه پایدار، اصل احتیاط و اصل ضرورت ارزیابی آثار زیست‌محیطی اقدامات، توسط دیوان مورد اشاره قرار گرفت.^۲ در ۱۹۹۳ دیوان بین‌المللی دادگستری در حیطه کار خود به تأسیس شعبه ویژه‌ای که در مسائل زیست محیطی صلاحیت دارد اقدام نمود. البته شعبه ویژه هیچ‌گاه تشکیل جلسه نداد و پس از سیزده سال نیز منحل گردید و این مسئله صرفاً به ضعف عملکرد دیوان مربوط نمی‌شود بلکه، فقدان اراده سیاسی دولت‌ها برای ارجاع پرونده به آن شعبه و طرح دعوی نزد شعبه اصلی دیوان، زمینه‌ساز انحلال شعبه مذکور گردید. دیوان در آراء توافقی و نظریات مشورتی خود، اهتمام نسبی‌اش را به تبیین و توسعه حقوق بین‌الملل محیط‌زیست نشان داده است. نظریات مترقیانه قضات دیوان پیرامون توسعه حقوق بین‌الملل محیط‌زیست در زمینه‌هایی نظیر مسئولیت بین-

---

1. Corfu Channel (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania), ICJ Reports, 1949, p.22

2. Gabcikovo-Nagyymaros Project (Hungary v. Slovakia), ICJ Reports, 1997, p.342, and see: Opinion individuelle de M. Weeramantry, 1997, para.85.

المللی دولت‌ها، ارتباط با حقوق بین‌الملل بشردوستانه و یا حقوق بین‌الملل توسعه، تأیید وجود تعهدی عرفی مبنی بر ارزیابی و نظارت بر آثار زیست‌محیطی پروژه‌های بزرگ، تأیید ارتباط حقوق زیست‌محیطی با حقوق بشر، محدودیت‌های حق بر توسعه و بررسی رابطه میان معاهدات و عرف در حوزه محیط‌زیست و ... قابل توجه است. در یک برآیند کلی می‌توان نقش دیوان بین‌المللی دادگستری در توسعه حقوق بین‌الملل محیط‌زیست را در سه دوره مورد توجه قرار داد. دوره نخست شامل آراء دیوان در گستره حقوق بین‌الملل عمومی بود که قابل اعمال بر حوزه محیط‌زیست نیز بودند، نمونه‌های بارز آن هم قضایای کانال کورفو و بارسلونا تراکشن هستند. دوره دوم، با در نظر داشتن قضایایی نظیر گابچیکو - ناگیماروس و رأی مشورتی ۱۹۹۶ مشروعیت تهدید یا استعمال سلاح‌های هسته‌ای، حقوق بین‌الملل محیط‌زیست توسط دیوان، استحکام بیشتری یافت. سرانجام در دوره سوم که پس از قضایای کارخانه‌های خمیر کاغذ (۲۰۱۰)^۱ و علف‌کش‌های هوایی (۲۰۰۸)^۲ آغاز شده است و اکنون نیز ادامه دارد.

مجمع عمومی سازمان ملل متحد روز چهارشنبه، ۲۹ مارس ۲۰۲۳ (برابر با نهم فروردین ۱۴۰۲) به تصویب قطعنامه ۷۷/۲۷۶ رای داد^۳ که از دیوان بین‌المللی دادگستری درخواست می‌کند تا تعهدات دولت‌ها را برای مبارزه با تغییرات اقلیمی تعریف کند. طبق این قطعنامه، «با توجه به منشور سازمان ملل متحد، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات اقلیمی، موافقتنامه پاریس، کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق دریاها، وظیفه مراقبت بایسته، حقوق به رسمیت شناخته شده در اعلامیه جهانی حقوق بشر، اصل پیشگیری از آسیب مهم به محیط زیست و وظیفه حفاظت از محیط زیست دریایی، (الف) تعهدات دولت‌ها

1. Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay), ICJ Reports 2010.

2. Aerial Herbicide Spraying (Ecuador v. Colombia), ICJ Reports 2008.

3. A/RES/77/276, Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on the obligations of states in respect of climate change, on 29 March 2023, available at: [https://documents-ddsny.org/doc/UNDOC/LTD/N23/094/52/PDF/N2309452.pdf? Open Element \(Last Visited: May.2023\).](https://documents-ddsny.org/doc/UNDOC/LTD/N23/094/52/PDF/N2309452.pdf? Open Element (Last Visited: May.2023).)

بر اساس حقوق بین الملل برای تضمین حفاظت از سیستم اقلیمی و سایر بخش‌های محیط زیست در برابر انتشار گازهای گلخانه‌ای با منشاء انسانی برای دولت‌ها و برای نسل‌های کنونی و آینده چیست؟ (ب) پیامدهای حقوقی این تعهدات برای دولت‌هایی که با فعل و ترک فعل خود آسیب مهمی به سیستم اقلیمی و سایر بخش‌های محیط زیست وارد کرده‌اند، با توجه به موارد زیر چیست؟

(۱) دولت‌ها، به ویژه، دولت‌های کوچک جزیره ای در حال توسعه، که به دلیل شرایط جغرافیایی و سطح توسعه خود، آسیب دیده‌اند یا به طور خاص تحت تأثیرات نامطلوب تغییرات اقلیمی هستند یا به طور خاص آسیب پذیر هستند. (۲) مردمان و افراد نسل حاضر و آینده که تحت تأثیر اثرات نامطلوب تغییرات اقلیمی قرار می‌گیرند.

این قطعنامه در قالب نامه‌ای در ۱۲ آوریل ۲۰۲۳ به دیوان ارسال و در ۱۷ آوریل ۲۰۲۳ توسط دیوان اعلام وصول گردید. در تاریخ اخیر و طبق بند ۱ ماده ۶۶ اساسنامه دیوان، درخواست نظریه مشورتی به دولت‌هایی که حق حضور در محضر دیوان را دارند ابلاغ شد که بر اساس بند ۲ ماده ۶۶ اساسنامه، ۲۰ اکتبر ۲۰۲۳ به عنوان پایان مهلت ارائه اطلاعات و اظهارات کتبی دولت‌ها و سازمان‌ها در مورد سئوالات و بر اساس بند ۴ ماده ۶۶ اساسنامه ۲۲ ژانویه ۲۰۲۴ به عنوان پایان مهلت ارائه نظرات کتبی دولت‌ها و سازمان‌ها در مورد اظهارات کتبی سایر دولت‌ها و سازمان‌ها در نظر گرفته شده است. مطابق رویه دیوان (به‌طور مثال نظریه مشورتی «قانونی بودن تهدید یا استفاده از سلاح‌های هسته‌ای ۱۹۹۶»)، محتمل است که دیوان در نیمه دوم سال ۲۰۲۴ یا در نیمه نخست سال ۲۰۲۵ نظریه مشورتی خود را صادر نماید.

نظریه مشورتی دیوان، بر تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در مورد تغییرات اقلیمی تأثیر بسزایی خواهد داشت. به‌ویژه، نظریه مشورتی دیوان می‌تواند در تجدیدنظر دولت‌ها و افزایش طرح‌های ملی مربوط به کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و مقابله با تغییرات اقلیمی ارائه‌شده در توافق پاریس مؤثر واقع شود و به تقویت سیاست‌ها و قانون‌گذاری داخلی دولت‌ها نیز یاری رساند. این قطعنامه پس از یک کارزار چهارساله به رهبری جمهوری وانواتو به مجمع عمومی

سازمان ملل راه یافته بود. اسماعیل کالسا کائو، نخست‌وزیر جمهوری وانواتو، گفت که قطعنامه مجمع عمومی و نظریه مشورتی دیوان قادر است «تأثیر نیرومند و مثبتی بر چگونگی رسیدگی ما به تغییرات اقلیمی و حفاظت از نسل‌های کنونی و آینده داشته باشد»^۱. او پیش از جلسه مجمع عمومی گفت: «ما با هم پیام روشنی را نه تنها در سراسر جهان، بلکه به آینده ارسال خواهیم کرد که امروز کشورهای عضو سازمان ملل متحد تصمیم گرفتند اختلافات را کنار بگذارند و برای مقابله با چالش حیاتی دوران ما، با هم کار کنند»^۲. آنتونیو گوترش، دبیرکل سازمان ملل متحد، پس از تصویب قطعنامه تأکید نمود: «چنین تصمیمی به مجمع عمومی، سازمان ملل متحد و کشورهای عضو کمک خواهد کرد تا اقدامات جسورانه‌تر و قوی‌تری که جهان ما به شدت به آن‌ها نیاز دارد، به‌منظور کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و مقابله با تغییرات اقلیمی انجام دهند»^۳. فشار برای تصویب این قطعنامه را وانواتو و یک گروه اصلی ۱۸ کشوری، از کاستاریکا تا آلمان، اعمال کردند. در آستانه رأی‌گیری، دیپلمات‌های وانواتو هنوز می‌کوشیدند حمایت چین و آمریکا را کسب کنند، یا دست‌کم این دو کشور بزرگ تولیدکننده گازهای گلخانه‌ای را متقاعد کنند که به این طرح اعتراض نکنند. وانواتو و دیگر کشورهای آسیب‌پذیر، در حال حاضر با تأثیرات منفی و قدرتمند تغییرات اقلیمی مواجه هستند. این جزیره در اقیانوس آرام جنوبی، از طوفان‌های ناشی از تغییرات اقلیمی صدمه دیده است؛ از جمله دو طوفان شدید در بهار ۲۰۲۳ که ۱۰ درصد از جمعیت این جزیره را همچنان در اقامتگاه‌های موقت آواره کرده است^۴.

مهم‌ترین پیشرفتی که به‌وسیله حقوق بین‌الملل محیط‌زیست در دهه‌های اخیر به‌دست آمده ارتباط میان حفاظت بین‌المللی محیط‌زیست و نیاز به طبقه‌بندی نهادی جدید ایجاد یک دیوان بین‌المللی را که انحصاراً به موضوع محیط‌زیست بپردازد، توجیه می‌کند. دو تعهد بین‌المللی

^۱ <https://media.un.org/en/asset/k1o/k1oddqn6qe> (Last Visited:May.2023).

^۲ Ibid.

^۳ <https://press.un.org/en/2023/ga12497.doc.htm> (Last Visited:May.2023).

^۴ <https://media.un.org/en/asset/k1o/k1oddqn6qe> (Last Visited:May.2023).

بسیار مهم در سال ۲۰۱۵ که موجب اختلافات زیست محیطی می شود، نیاز به اختصاص نوعی تخصص دیوان‌ها و دادگاه‌های محیط‌زیستی را فراهم می کند. دستور کار ۲۰۳۰ سازمان ملل متحد برای توسعه پایدار و موافقت‌نامه تغییرات آب و هوایی پاریس ۲۰۱۶، برخی از مسائل تغییرات آب و هوا و اهداف توسعه پایدار ۲۰۳۰ راه خود را در دادگاه‌ها: از جمله دیوان‌ها و دادگاه‌های محیط‌زیستی پیدا کردند و نیاز به بررسی تخصصی این مسائل برای تشویق به ایجاد و بهبود این دادگاه‌ها انتظار می رود.^۱ تغییرات آب و هوایی حتی پیش از توافقنامه ۲۰۱۶ پاریس، موجب دعاوی و تصمیمات قضایی بسیاری بوده است.

برای تشکیل یک دادگاه بین‌المللی محیط‌زیستی، دو راه وجود دارد: از طریق یک معاهده بین‌المللی؛ در داخل یا خارج از سیستم سازمان ملل متحد، یا از طریق قطعنامه سازمان ملل. با تأسیس یک دادگاه بین‌المللی محیط‌زیستی مزایایی حاصل خواهد شد: ۱- دادگاه می تواند یک سیستم متمرکز حل و فصل اختلاف را در دسترس طیف بزرگی از فعالان قرار دهد. ۲- مجموعه‌ای از متخصصان می توانند به قضات و داوران کمک کنند. ۳- کوششی است برای تبیین تعهدات قانونی، یکنواخت کردن حقوق بین‌الملل محیط‌زیست و تکمیل روش‌های موجود، در نتیجه افزایش اطمینان قانونی و قابل پیش‌بینی بودن آن‌ها. ۴- این دادگاه می تواند به استانداردی سازگار و مکانیسمی برای حل و فصل اختلافات معاهده‌ای محیط‌زیستی همچون کنوانسیون تغییرات آب و هوایی، پروتکل کیوتو و کنوانسیون تغییرات زیستی، در نتیجه کاهش هزینه‌های مالی و منابع انسانی در ارتباط با ازیاد نهادهای معاهده تبدیل گردد.^۲

۵- نقش رسانه‌ها در تعهد دولت‌ها برای مبارزه با تغییر اقلیم آب و هوایی

برای مبارزه با تغییر اقلیم، مشارکت رسانه‌های آزاد بسیار با اهمیت است. در شرایط کنونی رسانه‌های مستقل می توانند به دولت‌ها و وظایفشان را در قبال محیط‌زیست یادآوری کرده و مردم

^۱. UNEP, 2016.

^۲. علی مشهدی و آزاده رستگار، «تغییرات آب و هوایی، حقوق بشر و لزوم تأسیس دیوان بین‌المللی محیط‌زیست»، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر رضا، شماره ۳۵، (۱۳۹۷)، ص ۱۶۳.

را نیز با تعهدات کشورها آشنا کنند. به‌طور کلی رسانه‌های جمعی نقش مهمی در ساختار اجتماعی جرم و آسیب‌های زیست‌محیطی، به‌طور خاص‌تر ایفا می‌کنند. رسانه‌ها قدرت قاب‌بندی، فیلتر کردن و تفسیر پیام‌های مربوط به بحران آب و هوا را دارند.^۱ اولین مقاله شناخته‌شده‌ای که در اخبار اصلی انگلیسی‌زبان در مورد تغییرات آب و هوایی نوشته‌شده است به سال ۱۹۱۲ در نیوزیلند^۲ و به دهه ۱۹۳۰ در ایالات متحده برمی‌گردد. تا سال ۱۹۸۸ در ایالات متحده آمریکا به هیچ وجه به تغییرات آب و هوایی توجهی نمی‌شد تا اینکه در تابستان آن سال، دمای هوا به بالاترین حد ممکن رسید. به‌گونه‌ای که بسیار غیرقابل تحمل بود. دکتر جیمز ای. هانسن، مدیر مؤسسه مطالعات فضایی گدارد در آن زمان، در مقابل کنگره ایالات متحده آمریکا شهادت داد که ۹۹ درصد مطمئن است که گرمایش جهانی وجود دارد و این گرمایش جهانی ناشی از فعالیت‌های انسانی است. اگرچه پس از شهادت دادن هانسن، به موضوع تغییرات آب و هوایی توجه بیشتری شد، اما در دهه ۱۹۹۰، مخالفت‌های سیاسی در قبال انتشار گزارشات مربوط به تغییرات آب و هوایی باعث شد تا نگرانی‌ها در مورد این بحران جهانی منحرف گردد و کاهش یابد. این روند ادامه یافته است و در بازه زمانی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹، تعداد اخبار مربوط به تغییرات آب و هوایی در رسانه‌های خبری سنتی در مقایسه با رسانه‌های دیجیتال و اجتماعی کاهش یافته است.^۳ کاهش چنین اخباری به عواملی همچون تغییر چشم‌انداز رسانه‌ها (اتاق‌های خبری کوچک‌تر و تمرکز بیشتر بر پلتفرم‌های آنلاین) و افزایش تصمیمات جانبدارانه تحریریه نسبت داده می‌شود. علاوه بر این، شرکت‌های بزرگ رسانه‌ای به تدریج رسانه‌های خبری را به دست آورده‌اند و اهداف خود را از ارائه اطلاعات به کسب

---

¹. Mike Hulme, *Why we disagree about climate change: Understanding controversy, inaction and opportunity*, (Norwich, Cambridge University Press, 2009), at 1 – 3.

². Andrew C. Revkin, "News Coverage of Coal's Link to Global Warming, in 1912", *The New York Times*, (2016), at 44.

³. Marisa B. McNatt & Michael K. Goodman & Maxwell T. Boykoff, *Anthropocene communications: Cultural politics and media representations of climate change*, S. Davoudi, R. Cowell, I. White, & H. Blanco (Eds.), *The Routledge Companion to Environmental Planning*, (New York, Routledge, 2019) at 210.

سود از طریق سرگرمی تغییر داده‌اند.^۱ بنابراین تغییرات آب و هوایی به‌عنوان یک واقعیت یا پدیده علمی پوشش داده نشده است، بلکه به‌عنوان یک موضوع یا چالش سیاسی مطرح شده است. تجزیه و تحلیل پوشش رسانه‌ای تغییرات آب‌وهوا در کشورهای گوناگون می‌تواند سیاست و برنامه آن‌ها را در قبال تغییرات آب‌وهوا روشن نماید.^۲ طبق بررسی‌های موجود در مطبوعات بریتانیا بیشتر مسائل مربوط به تغییرات آب و هوایی در عناوین روزنامه‌های چپ لیبرال مشاهده می‌شود. رسانه‌ها بر ارائه پوشش «متوازن» تغییرات آب‌وهوا متمرکز شده‌اند که به معنای اختصاص زمان و توجه به ارائه دانش علمی توسط دانشمندان آب‌وهوا به نظرات مخالفان و انکارکنندگان است. در ایالات متحده آمریکا، مقالات بسیاری در خصوص مخالفت با تغییرات آب و هوایی در اواخر دهه ۸۰ و در طول دهه ۱۹۹۰ از سوی دانشمندان منتشر شد. چنین مفاهیمی از پوشش «متوازن» باعث ایجاد شک و تردید در مورد میزان، ماهیت و دامنه تغییرات آب‌وهوا و تأثیرات آن بر زندگی انسان می‌شود. در نتیجه، تصویری که در مورد اثرات منفی استفاده از سوخت‌های فسیلی بر تغییرات آب و هوایی در ایالات متحده آمریکا وجود داشت، از ۷۱ درصد در سال ۲۰۰۷ به ۴۴ درصد در سال ۲۰۱۱ کاهش یافته است.^۳ این موضوع در ایالات متحده به شدت تک‌قطبی شده است، به طوری که اکثریت دموکرات‌ها (۸۳٪)، کمی بیش از نیمی از مستقل‌ها (۵۶٪) و از هر پنج جمهوری‌خواه تنها یک نفر (۲۲٪) معتقد است که گرمایش جهانی باید برای رئیس‌جمهور اولویت بسیار بالایی داشته باشد.^۴

نتیجه‌گیری

1. Daya Kishan Thussu, *News as Entertainment: The Rise of Global Infotainment*, (London, Sage, 2007), at 71.

2. Neil T. Gavin, "Addressing climate change: a media perspective", *Environmental Politics*, Vol. 18, No. 5, (2009), at 765.

3. Naomi Klein, *This Changes Everything: Capitalism vs. the Climate*, (London, Penguin Books, 2015), at 115.

4. Anthony Leiserowitz & Edward Maibach & Seth Rosenthal & John Kotcher & Matthew Ballew & Parrish Bergquist & Abel Gustafson & Matthew Goldberg & Xinran Wang, *Politics & Global Warming*, (2020), at 8.

با توجه به سابقه نشست‌ها و کنوانسیون‌های زیست‌محیطی و در نهایت توافقنامه پاریس، به نظر می‌رسد حتی در صورت الزام‌آور بودن این توافقات، اگر کشورهای دارای تعهد، با چالش‌هایی همچون مشکلات اقتصادی روبه‌رو شوند، از راه‌های مختلف اقدام به تولید گازهای گلخانه‌ای می‌کنند و حتی در صورت اثبات توسط انجمن‌های محیط‌زیستی، دولت‌ها به توجیه اقدامات و دفاع از آن با بهانه‌های اقتصادی، اشتغال و یا بهانه‌های مدیریتی می‌پردازند. به همین دلیل به نظر می‌رسد در صورتی که در مورد اقدامات محیط‌زیست ستیزانه کشورهای مختلف که اغلب تحت نظر دولت و با حمایت دولت یا لاقلاً مقابل چشمان دولت و توسط بخش خصوصی کشورها انجام می‌شود، با چارچوب جرم‌شناسانه مواجه نشوند، به‌طورقطع در آلودگی محیط‌زیستی و گرمایش جهانی، کار از کار خواهد گذشت و اقدامات دولت‌ها و تولید گازهای گلخانه‌ای توسط ایشان، کره خاکی را به‌سوی نابودی کامل پیش خواهد برد. در این پژوهش اشاره شد که ارتباط میان حفاظت بین‌المللی محیط‌زیست و نیاز به طبقه‌بندی نهادی جدید، ایجاد یک دیوان بین‌المللی را که انحصاراً به موضوع محیط‌زیست بپردازد، توجیه می‌کند. دو تعهد بین‌المللی بسیار مهم در سال ۲۰۱۵ که موجب اختلافات زیست‌محیطی می‌شود، نیاز به اختصاص نوعی تخصص دیوان‌ها و دادگاه‌های محیط‌زیستی را فراهم می‌کند: دستور کار ۲۰۳۰ سازمان ملل متحد برای توسعه پایدار و موافقت‌نامه تغییرات آب و هوایی پاریس ۲۰۱۶، برخی از مسائل تغییرات آب‌وهوا و اهداف توسعه پایدار ۲۰۳۰ راه خود را در دادگاه‌ها: از جمله دیوان‌ها و دادگاه‌های محیط‌زیستی پیدا کردند و نیاز به بررسی تخصصی این مسائل برای تشویق به ایجاد و بهبود این دادگاه‌ها انتظار می‌رود. تغییرات آب و هوایی حتی پیش از توافقنامه ۲۰۱۶ پاریس، موجب دعاوی و تصمیمات قضایی بسیاری بوده است. برای تشکیل یک دادگاه بین‌المللی محیط‌زیستی، دو راه وجود دارد: از طریق یک معاهده بین‌المللی؛ در داخل یا خارج از سیستم سازمان ملل متحد، یا از طریق قطعنامه سازمان ملل. در این پژوهش همچنین اشاره شد که رسانه‌ها نقشی بسیار مهم در تبیین جرائم زیست‌محیطی دارند. چراکه وقتی در سطح بین‌الملل، تخریب محیط‌زیست و تولید گازهای گلخانه‌ای، به‌صورت جرم

انگارانۀ مورد بررسی قرار گیرند، دولت‌ها مسئول خواهند بود و آن‌ها سعی خواهند کرد از طریق رسانه‌ها، به توجیه مسئله در کشور و آگاه کردن مردم و بخش خصوصی از جرائم مربوط به آلودگی محیط‌زیست و تولید گاز گلخانه‌ای توسط کارخانجات و کارگاه‌ها، پردازد. باید در نظر داشت که تعهد دولت‌ها بدون جرم‌انگاری دخالت‌های بی‌جا در تغییر اقلیم امکان‌پذیر نخواهد بود؛ بنابراین علاوه بر تعهدات دولت‌ها لازم است قوانین کیفری نیز متناسب با شرایط برای سرپیچی‌های احتمالی در نظر گرفته شود. علاوه بر مسئله تغییر اقلیم، هزینه مبارزه با آن نیز می‌تواند در دعاوی حقوقی وارد شود؛ بنابراین، لازم است، هم جنبه‌های مالی و هم جنبه‌هایی را که ممکن است ارزش مبادلاتی نداشته باشد، تحت شمول قرار گیرد و در صورتی که نقض مسئولیت جبران زیان‌بار و مخرب علیه محیط‌زیست باید توسط دولت‌ها، پیگیری گردد. هرچند لازم است هم بخش خصوصی و هم بخش دولتی، در رفتارهای زیست‌محیطی آسیب‌زننده به محیط‌زیست، زیر ذره‌بین قرار گرفته و کنترل شوند، اما در صورتی که دولت‌ها تعهد مشخصی در کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای برای نیل به اهداف مبارزه با تغییر اقلیم جهانی، داشته باشند، به‌خودی‌خود، بخش خصوصی نیز توسط دولت کنترل خواهد شد؛ بنابراین لازم است تا دولت‌ها تعهدات سختی در این زمینه بر عهده داشته باشند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

منابع

کتاب‌ها

- فیروزی، مهدی، حق بر محیط‌زیست، چاپ ۱، (تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۶).

مقاله‌ها

- امین منصور، جواد، «رابطه بین حقوق بشر و محیط‌زیست از منظر جامعه بین‌المللی»، فصلنامه سیاست خارجی، شماره ۳، (۱۳۹۴).

- پورهاشمی، سید عباس و سبحانی نیا، مجتبی و حسینی آزاد، سید علی، «تحلیل ماهیت تعهدات دولت‌ها در توافقنامه پاریس ۲۰۱۵ درباره تغییرات اقلیمی»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، شماره ۱۱، (۱۴۰۰).

- جام بزرگ، مریم و پورنوری، منصور و پورهاشمی، سید عباس و هرمیداس باوند، داود، «مؤلفه‌ها و چالش‌های تدوین شاخص‌های جرم زیست‌محیطی تحت عنوان جرم بین‌المللی»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، شماره ۴، (۱۳۹۸).

- جنگ‌آور، حسن و نورالهی، یونس و یوسفی، حسین، «بررسی امکان‌پذیری تحقق اهداف کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای از طریق تولید برق از منابع تجدید پذیر در ایران»، انرژی‌های تجدید پذیر و نو، شماره ۲، (۱۳۹۸).

- حاج زاده، هادی، «تحلیلی بر الزامات حقوقی مقابله با تغییرات اقلیمی از منظر معاهدات بین‌المللی و قوانین داخلی»، پژوهش‌های تغییرات آب و هوایی، شماره ۲، (۱۳۹۹).

- حکیمیان، علی محمد و جاوید، حسین و هوشمند فیروزآبادی، حسین و نقدیان، حسن، «امکان‌سنجی استفاده از قاعده احترام به عنوان مبنای ضمان ناشی از صدمه به محیط‌زیست»، مجله تعالی حقوق، سال دوازدهم، شماره ۱، (۱۴۰۰).

- خدیوی سهرابی، تورج و اشرافی، داریوش و عبدالهی، محسن، «بررسی میزان تأثیرگذاری الزامات حقوقی بین‌المللی مرتبط با کنوانسیون مبارزه با تغییرات اقلیمی در عملکرد کشورها»، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، شماره ۴، (۱۳۹۹).

- خورسندیان، محمدعلی و طاهری، یاشار، «نقش اشخاص حقوق خصوصی در الزامات و تعهدات زیست‌محیطی دولت‌ها در پرتو حقوق بین‌الملل محیط‌زیست»، مجله تعالی حقوق، شماره ۴، (۱۴۰۰).

- خوش‌منش، بهنوش و پورهاشمی، سید عباس و سلطانیه، محمد و هرمیداس باوند، داوود، «بررسی پیامدهای تغییر اقلیم از دیدگاه حقوق بشر»، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، شماره ۴، (۱۳۹۴).

- مشهدی، علی و رستگار، آزاده، «تغییرات آب و هوایی، حقوق بشر و لزوم تأسیس دیوان بین‌المللی محیط‌زیست»، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر رضا، شماره ۳۵، (۱۳۹۷).

References

Book

- Firouzi, mahdi, The Right to the Environmen, (Tehran: Academic Jihad Organization (University Jihad), 2007). [In Persian]
- Hulme, Mike, Why we disagree about climate change: Understanding controversy, inaction and opportunity, (Norwich: Cambridge University Press, 2009).
- Klein, Naomi, This Changes Everything: Capitalism vs. the Climate, (London: Penguin Books, 2015).
- McNatt, Marisa B. & Goodman, Michael K. & Boykoff, Maxwell T, Anthropocene communications: Cultural politics and media representations of climate change, S. Davoudi, R. Cowell, I. White, & H. Blanco (Eds.), The Routledge Companion to Environmental Planning, (New York: Routledge, 2019).
- Thussu, Daya Kishan, News as Entertainment: The Rise of Global Infotainment, (London: Sage, 2007).

Articles

- Berndes, Goran & Abt, Bob & Asikainen, Antti & Cowie, Annette & Dale, Virginia & Egnell, Gustaf & Lindner, Marcus & Marelli, Luisa & Pare, David & Pingoud, Kim & Yeh, Sonia, "Forest biomass, carbon neutrality and climate change mitigation", From Science to Policy 3, (2016).

- Boiral, Olivier & Guillaumie, Laurence & Heras-Saizarbitoria, Inaki & Tayo Tene, Christian Valery, "Adoption and Outcomes of ISO 14001: A Systematic Review", *International Journal of Management Reviews*, Vol. 20, No. 2, (2018).
- Brisman, Avi & South, Nigel, "Green criminology, zemiology, and comparative and inter-relational justice in the Anthropocene era", *Zemiology*, (2018).
- Brisman, Avi, "Of theory and meaning in green criminology", *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, Vol. 3, No. 2, (2014).
- Cifci, EREN & Oliver, Matthew E, "Reassessing the Links between GHG Emissions, Economic Growth, and the UNFCCC: A Difference-in-Differences Approach", *Sustainability*, Vol. 10, No. 334, (2018).
- Cifuentes-Faura, Javier, "European Union policies and their role in combating climate change over the years", *Air Quality, Atmosphere & Health*, Vol. 15, No. 8, (2022).
- Cordero, Eugene C. & Centeno, Diana & Marie Todd, Anne, "The Role of Climate Change Education on Individual Lifetime Carbon Emissions", *PLoS ONE*, Vol. 15, No. 2, (2020).
- Ekardt, Felix & Wieding, Jutta & Zorn, Anika, "Paris Agreement, Precautionary Principle and Human Rights: Zero Emissions in Two Decades?", *Sustainability*, Vol. 10, No. 8, (2018).
- Gavin, Neil T, "Addressing climate change:a media perspective", *Environmental Politics*, Vol. 18, No. 5, (2009).
- Gomera, Antonio & Toro, Ana de & Aguilar, Jose Emilio & Guijarro, Clara & Antúnez, Miguel & Vaquero-Abellan, Manuel, "Combining Management, Education and Participation for the Transformation of Universities towards Sustainability: The Trébol Programme", *Sustainability*, Vol. 13, No. 11, (2021).
- Gupta, Joyeeta & Arts, Karin, "Achieving the 1.5 °C objective: Just implementation through a right to (sustainable) development approach", *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, Vol. 18, No. 1, (2018).

- Gu, Yifan & Hongtao, Wang & Jin, Xu & Ying, Wang & Xin, Wang & Zoe P, Robinson & Fengting, Li & Jiang, Wu & Jianguo, Tan & Xing, Zhi, "Quantification of Interlinked Environmental Footprints on a Sustainable University Campus: A Nexus Analysis Perspective", Applied Energy, Vol. 246, No. C, (2019).

- Hajzadeh, Hadi, "Analyze of the legal obligations against climate change from the perspective of international treaties and internal law", journal of Climate Change Research, Vol. 1, No. 2, (2020). [In Persian]

- Hakimian, Alimohammad , Javar, Hosein, Houshmand Firuzabady , Hosein, Naghdian, Hasan, "Feasibility study of using the rule of respect as a basis for liability caused by damage to the environment", Journal of Culmination of Law, Vol.7, No. 1, (2021). [In Persian]

- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), The scientific Basis. Contribution of working group I to the third assessment report of the intergovernmental panel on climate change, Cambridge University Press. New York, USA, No. 996, (2007).

- Jambozorg, Maryam, Pournouri, Mansour, Poorhashemi, Seyed Abbas, "Components and Challenges in Codification of Environmental Crime Indices as an International Crime", Journal of Environmental Science and Technology (JEST), Vol. 21, No. 4, (2019). [In Persian]

- Jangavar, Hassan, Noorollahi, Younes, Yousefi, Hossein, "Investigate the feasibility of realizing the goals of reducing greenhouse gas emissions by generating electricity from renewable sources in Iran", Journal of Renewable and New Energy, Vol.6, No. 2, (2019). [In Persian]

- Johnstone, Leanne, "The Construction of Environmental Performance in ISO 14001-Certified SMEs", Journal of Cleaner Production, Vol. 263, (2020).

- Khadivi Sohrabi, Touraj, Ashrafi, Dariush Abdollahi, Mohsen, "Assessing the effectiveness of international legal requirements related to the Convention against Climate Change in the performance of countries", Vol. 10, No. 4, (2021). [In Persian]

- Klingelhöfer, Doris & Müller, Ruth & Braun, Markus & Bruggmann, Dorte & Groneberg, David A, "Climate change: Does international research fulfill global demands and necessities?", *Environmental Sciences Europe*, Vol. 32, No. 137, (2020).
- Khorsandian, Mohammad Ali, Taheri, Yashar, "The Role of Private Law Entities in the Environmental Requirements and Obligations of Governments in The Light of International Environmental Law", *Journal of Culmination of Law*, Vol. 7, No. 4, (2022). [In Persian]
- Khoshmanesh zadeh, Behnoush, Poorhashemi, Abbas, Soltanieh, Mohammad, Hermidas Bavand, Davoud, "Analyzing the Impacts of Climate Change on Human Rights", Vol. 17, No. 4, (2016). [In Persian]
- Lehmen, Alessandra, "The Case for the Creation of an International Environmental Court: Non-State Actors and International Environmental Dispute Resolution", *Colorado Natural Resources, Energy, & Environmental Law Review*, Vol. 26, No. 2, (2015).
- Leiserowitz, Anthony & Maibach, Edward & Rosenthal, Seth & Kotcher, John & Ballew, Matthew & Bergquist, Parrish & Gustafson, Abel & Goldberg, Matthew & Wang, Xinran, "Politics & Global Warming", (2020).
- Lynch, J. Michael, "The greening of criminology: A perspective on the 1990s", *The Critical Criminologist*, Vol. 2, No. 3, (1990).
- Mansour, Javad Amin, "Human Rights - Environment Nexus from an International Society Perspective", *Journal of Foreign Policy*, Vol. 29, No. 3, (2015). [In Persian]
- Mashhadi, Ali, Rastegar, Azade, "Climate Change, Human Rights and the need to Establish the International Court of the Environmet", *International and Political Research Quarterly*, Vol.35, (2018). [In Persian]
- Morine, Anne & Patino, Lorena, "Climate Change, Well- Being and Human Rights", *PRI Project Sustainable Development*, (2010).
- Pathak, H. & Wassmann, R, "Introducing greenhouse gas mitigation as a development objective in rice-based agriculture: I. Generation of technical coefficients", *Agriculture System*, Vol. 94, No. 3, (2007).

- Poorhashemi, Seyed-Abbas, sobhaninia, mojtaba, hosseini azad, seyed ali, "Analyzing the Nature of States Obligations in the Paris agreement 2015 on climate change", Journal of Environmental Science and Technology (JEST) ,Vol. 23, No. 11, (2022). [In Persian]
- Pouikli, Kleoniki, "Editorial: a short history of the climate change litigation boom across Europe", ERA Forum, Vol. 22, No. 3, (2021).
- Rabaey, Korneel & Ragauskas, Arthur J, "Editorial overview: energy biotechnology", Current Opinion Biotechnology, Vol. 27, (2014).
- Revkin, Andrew C, "News Coverage of Coal's Link to Global Warming, in 1912", The New York Times, (2016).
- Robinson, Oliver J. & Tewkesbury, Adam & Kemp, Simon & Williams, Ian D, "Towards a Universal Carbon Footprint Standard: A Case Study of Carbon Management at Universities", Journal of Cleaner Production, Vol. 172, (2018).
- Sangomla, Akshit, "2022 may continue the trend of world's warmest years: UK Met Office", Global Temperature, (2022).
- Shahbazi, Aramesh & Pouya Berelian, "U.S. Unilateralism in Realm of International Environmental Law", Multilateralism Studies, Vol. 1, No. 1, (2020).
- Stoddard, Isak & Anderson, Kevin & Capstick, Stuart & Carton, Wim & Depledge, Joanna &Facer, Keri & Gough, Clair & Hache, Frederic & Hoolohan, Claire & Hultman, Martin & Hallstrom, Niclas & Kartha, Sivan & Klinsky, Sonja & Kuchler, Magdalena & Lovbrand, Eva & Nasiritousi, Naghmeah & Newell, Peter & Peters, Glen P. & Sokona, Youba & Stirling, Andy & Stilwell, Matthew & Spash, Clive L. & Williams, Mariama, "Three Decades of Climate Mitigation: Why Havent We Bent the Global Emissions Curve?", Annual Review of Environment and Resources, Vol. 46, (2021).
- Tenwick, J, "NGOs win historic victory against French State for failing to tackle climate change", Oxfam International, (2021).

- Trumpp, C. & Endrikat, J. & Zopf, C. & Guenther, E, "Definition, Conceptualization, and Measurement of Corporate Environmental Performance: A Critical Examination of a Multidimensional Construct", *Journal of Business Ethics*, Vol. 126, No. 2, (2015).
- Twyman-Ghoshal, Anamika & Patten, Emma & Ciaramella, Elena, "Exploring Media Representations of the Nexus Between Climate Change and Crime in the United States", *Critical Criminology*, Vol. 30, NO. 1, (2022).
- White, Rob & Kramer, Ronald C, "Critical criminology and the struggle against climate change ecocide", *critical criminology*, Vol. 23, No. 4, (2015).
- Xie, Shuangyu & Hayase, Kohji, "Corporate Environmental Performance Evaluation: A Measurement Model and a New Concept", *Business Strategy and the Environment*, Vol. 16, No. 2, (2007).
- Yue, Xi-Liu & Gao, Qing-Xian, "Contributions of natural systems and human activity to greenhouse gas emissions", *Advances in Climate Change Research*, Vol. 9, No. 4, (2018).

International law's approach regarding states' obligations to reduce greenhouse gas emissions for the purpose of attaining the goal of countering global climate change.

Abstract

So far, states' obligations to reduce greenhouse gas production have proved ineffective, and greenhouse gas emissions continue to increase. In such a circumstance, the approach to the legal obligation of states to reduce environmental risks associated with greenhouse gas production must provide a fresh insight into environmental damage, as well as facilitating the exploration of sustainable, ethical, and fair alternatives. It is undeniable that states' actions and the release of greenhouse gases by them will lead to the complete destruction of the earth in terms of environmental pollution and global warming. Consequently, it is essential that a strategy is developed to hold the state accountable for the environmental risks posed by greenhouse gases. Current

research focuses on the critical question of what obligation states have to mitigate greenhouse gas emissions in order to counter global climate change, and to what extent are these Obligations legally binding? In light of the answer to this question, we assume that there are specific obligations imposed on states in order to reduce the amount of greenhouse gases produced in comparison to the past in order to achieve the goals of combating global climate change.

Keywords

Obligations of States, Global Climate Change, Emission of Greenhouse Gases, Environment, International Responsibilities.